

ศักยภาพของชุมชนต่อการยกระดับสู่ “ชุมชนแห่งการท่องเที่ยว”:
กรณีศึกษาตำบลนาจั่ว อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย
Potential of Community for Enhancement to “Community Tourism”:
A case study Na Ngio Sub-district, Sang Khom District, Nong Khai
Province

ณภัทรภณ กงชุย^{1*} สิทินันท์ จันนาวัน² พงศ์ธร สายสิงห์³ ชุตติพงศ์ คงสันเทียะ⁴

ชฎล นาคใหม่⁵ วิชญ์ จอมวิญญาน⁶ และ ไกรวุฒิ ชูวิสัย⁷

^{1,2,3,4} สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

^{5,6,7} สาขาวิชาภูมิสารสนเทศเพื่อการพัฒนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ตำบลสามพร้าว อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี 41000

*E-mail: 61040325202@udru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบททางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของตำบลนาจั่ว และเพื่อค้นหาศักยภาพตำบลในการยกระดับสู่ “ชุมชนแห่งการท่องเที่ยว” วิธีดำเนินการวิจัยจะใช้การสำรวจภาคสนาม การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชน กลุ่มอาชีพ กลุ่มภูมิปัญญา กลุ่มการศึกษา/สุขภาพ และปราชญ์ชุมชน หน่วยวิเคราะห์ใช้ขอบเขตระดับตำบล ระยะเวลาการวิจัยคือช่วง ม.ค.- เม.ย. 2564

ผลการวิจัยพบว่า ตำบลนาจั่วมีบริบททางภูมิศาสตร์เป็นภูเขาสูง ที่ราบสูง และพื้นที่ป่ากว่าครึ่งหนึ่งของตำบล มีพื้นที่ราบระหว่างหุบเขาเป็นเขตที่ตั้งชุมชน มียอดเขาที่สูงที่สุดในจังหวัดหนองคายคือ “ภูย่าอ่าว” เป็นตำบลเดียวที่ไม่มีอาณาเขตติดกับแม่น้ำโขง มีการตั้งถิ่นฐานทั้งหมด 9 หมู่บ้าน เรียงตัวยาวแนวเหนือ-ใต้ เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงพื้นที่แต่กลับเป็นโอกาสให้สามารถรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนวัฒนธรรมของท้องถิ่นเอาไว้ได้ ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพอยู่ในภาคเกษตรกรรม พืชเศรษฐกิจสำคัญคือ ยางพารา ข้าว ผลไม้ และโดยเฉพาะ “โกโก้” ที่เป็นพืชเศรษฐกิจใหม่และมีโอกาสพัฒนาสู่การเป็นกลุ่มวิสาหกิจแปรรูปผลิตภัณฑ์ ด้านวัฒนธรรมพบว่าประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีภาษาพูดคล้ายกับชาวไทเลย มีแหล่งโบราณคดีสำคัญคือเหมืองทองแดงโบราณ มีประเพณีและอาหารพื้นถิ่น ซึ่งศักยภาพเหล่านี้สามารถนำมาบูรณาการเพื่อยกระดับสู่การเป็นชุมชนแห่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และเชิงนิเวศ

คำสำคัญ: ศักยภาพชุมชน, ชุมชนแห่งการท่องเที่ยว, นาจั่ว, สังคม, หนองคาย

ที่มาและความสำคัญ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยสามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศอย่างมหาศาล ทั้งจากนักท่องเที่ยวต่างชาติและนักท่องเที่ยวในประเทศ ทั้งนี้ ศูนย์วิจัยกสิกรไทยได้มีการทำวิจัยแล้วพบว่า ในปี พ.ศ. 2554-2558 การท่องเที่ยวไทยมีแนวโน้มขยายตัวกว่าร้อยละ 9 ต่อปี (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2561) แต่เนื่องด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัส COVID-19 ที่ทำให้การท่องเที่ยวในช่วงปี พ.ศ. 2563-2564 มีความซบเซาลงมาก หากมีความคาดหวังว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวคงจะกลับมาเป็นฟันเฟืองหนึ่งในการสร้างรายได้ให้กับประเทศอีกครั้งเมื่อสถานการณ์ดังกล่าวคลี่คลายลง

“ศักยภาพของชุมชน” เป็นปัจจัยสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยชุมชนที่มีความพร้อมก็ย่อมสามารถนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยการพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งสามารถสร้างความสนใจและดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชม ในขณะที่เดียวกันชุมชนก็สามารถนำเอาอัตลักษณ์ของชุมชนมาเป็นจุดดึงดูดความสนใจทางการท่องเที่ยวได้เช่นกัน (ประนอม การเชนนันท์, 2564: 3) ทั้งนี้ ทิศทางการท่องเที่ยวทั่วโลกกำลังเข้าสู่กระแส “ท้องถิ่นภิวัตน์ (Localization)” ซึ่งเป็นการใช้อัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นในการสร้างความแตกต่างเพื่อสร้างแรงจูงใจให้แก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้ กระแส “รักท้องถิ่น (Local Love)” ได้ทำให้นักท่องเที่ยวหรือผู้บริโภคต่างแสวงหาสินค้าและบริการที่มีความเฉพาะถิ่นมากขึ้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2561)

“จังหวัดหนองคาย” เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยว เนื่องจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่ทอดตัวยาวตามแม่น้ำโขงเป็นระยะทางยาว ก่อให้เกิดภูมิทัศน์แปลกตาน่ามาสัมผัส ประกอบกับเป็นพื้นที่ชายแดนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ รายได้จากการการท่องเที่ยวที่จังหวัดหนองคายได้รับในปี พ.ศ. 2561 (ก่อนสถานการณ์ COVID-19) สูงถึง 5,631.15 ล้านบาท (สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2561) และโดยเฉพาะ “อำเภอสังคม” ซึ่งเป็นอำเภอที่มีชื่อเสียงในด้านการท่องเที่ยวทางธรรมชาติอย่างพื้นที่ป่าและภูเขา ได้แก่ ผาตากเสื้อ ภูห้วยอีสัน น้ำตกธารทอง ทะเลหมอกภูผาดัก ฯลฯ และวิถีชีวิตดั้งเดิม เช่น การได้นั่งรถอีแต๊กเพื่อขึ้นชมความงามของภูเขา หรือการล่องเรือชมทัศนียภาพเลียบบนแม่น้ำโขงที่พันโขดแสนไคร้ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม “ตำบลนาจั่ว” ซึ่งเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอสังคม เป็นเพียงตำบลเดียวที่ไม่ได้ติดแม่น้ำโขง และยังถูกนำเสนอในพื้นที่สื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของอำเภอสังคมน้อยมาก หากแต่ตำบลนาจั่วยังมีศักยภาพด้านอื่นๆ ที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะและพร้อมจะยกระดับสู่การท่องเที่ยวชุมชนได้ดังเช่นพื้นที่อื่นๆ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เศรษฐกิจ/อาชีพประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ฯลฯ ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งเน้นการวิเคราะห์ถึงศักยภาพชุมชน

ของตำบลนาจัว อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย โดยพิจารณาจากบริบทของพื้นที่ด้านต่างๆ เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค เพื่อประเมินสู่การกำหนดแนวทางและสร้างระบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน สู่การสร้างประโยชน์ที่ยั่งยืนต่อคนพื้นที่ในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบททางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของตำบลนาจัว อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย
2. เพื่อค้นหาศักยภาพชุมชนของตำบลนาจัว อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย ในการยกระดับสู่การเป็นชุมชนแห่งการท่องเที่ยว

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบททางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และเพื่อค้นหาศักยภาพชุมชนของตำบลนาจัว อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย ในการยกระดับสู่การเป็นชุมชนแห่งการท่องเที่ยว โดยเป็นการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (GIS) ในขั้นตอนการสำรวจบริบททางกายภาพของพื้นที่ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ในขั้นตอนการเก็บข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น

(1) การศึกษาแบบสำรวจภาคสนาม (Field survey research) เป็นการลงพื้นที่สำรวจยังสถานที่จริงของคณะนักวิจัย ได้แก่ การเดินสำรวจป่า ภูเขา น้ำตก และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติของตำบลนาจัว เพื่อจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตำบลนาจัว อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย โดยใช้เครื่องมือ ได้แก่ เครื่องกำหนดตำแหน่งบนพื้นโลก (GPS) ในการสำรวจตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่ต่างๆ และการใช้แผนที่ภูมิประเทศ (Topographic Map) ประกอบในการเดินสำรวจภาคพื้นดิน

(2) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ได้แก่ การลงพื้นที่สังเกตการณ์กิจกรรมของกลุ่มอาชีพ/กลุ่มวิสาหกิจชุมชน การประชุมประชาคมหมู่บ้าน และการเข้าร่วมงานบุญประเพณี/พิธีกรรมตามแต่โอกาสสะดวก (ต้องเป็นไปภายใต้ประกาศของสาธารณสุขจังหวัดหนองคาย เรื่องการเฝ้าระวังการแพร่ระบาดของไวรัส COVID-19) โดยใช้วิธีการจดบันทึกภาคสนามและการบันทึกภาพ/วิดีโอ

(3) การสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลสำคัญ (Key actors) ในลักษณะการสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus group discussion) ได้แก่ ผู้นำชุมชน ตัวแทนกลุ่มอาชีพ กลุ่มภูมิปัญญา กลุ่มการศึกษา

และปราชญ์ชุมชน ทั้งที่เป็นการสัมภาษณ์เจาะลึกในประเด็นบริบทภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และการสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกันในการจัดเวทีประชาคมเพื่อค้นหาข้อมูลสู่ชุมชน

(4) การใช้แบบสอบถาม โดยใช้สำหรับเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน (พ.ศ. 2564) ได้แก่ การสุ่มทำบัญชีครัวเรือน (จำนวนร้อยละ 20 ขึ้นไปของจำนวนครัวเรือนในแต่ละหมู่บ้าน) เป็นต้น และสอบถามจากผู้ใหญ่บ้าน-กำนัน ได้แก่ การเก็บข้อมูลสถิติชีพ จำนวนครัวเรือน จำนวนประชากร (ชาย-หญิง)

(5) การใช้ข้อมูลทุติยภูมิที่มีการจัดเก็บโดยหน่วยงานที่รับผิดชอบในพื้นที่ ได้แก่ ข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลนาจี้ว โดยเฉพาะข้อมูลด้านสภาพพื้นที่ ขอบเขตที่ตั้ง พื้นที่ทำกิน พื้นที่อยู่อาศัย/เขตชุมชน เป็นต้น

2. หน่วยการวิเคราะห์ จะใช้หน่วยการวิเคราะห์ระดับขอบเขตตำบลนาจี้ว ซึ่งมีอยู่ทั้งสิ้น 9 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 นาจี้ว หมู่ที่ 2 ซ่าเจียง หมู่ที่ 3 เทาใต้ หมู่ที่ 4 เทากลาง หมู่ที่ 5 นาบอน หมู่ที่ 6 ดงป่าเปลือย หมู่ที่ 7 นาจี้ว หมู่ที่ 8 นาบอน และหมู่ที่ 9 เทพประทับ

3. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

(1) การวิเคราะห์ข้อมูลบริบทชุมชน/ตำบล จะใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (GIS) ได้แก่ เครื่องกำหนดตำแหน่งบนพื้นโลก (GPS) แผนที่แสดงภูมิประเทศ (Topographic Map) และเครื่องมือการศึกษาชุมชน ได้แก่ ปฏิทินชุมชน (เศรษฐกิจและประเพณี) และระบบสุขภาพชุมชน (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ, 2554)

(2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ การใช้โปรแกรมวิเคราะห์ SPSS เพื่อคำนวณค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เฉพาะกับข้อมูลเชิงปริมาณที่เก็บจากแบบสอบถาม

(3) การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนเพื่อการพัฒนา จะใช้เครื่องมือ SWOT Analysis และ SWOT to TOWS Matrix เพื่อกำหนดกิจกรรม/โครงการในการยกระดับการพัฒนาตำบลนาจี้ว

ขอบเขตการศึกษาวิจัย

- 1. ขอบเขตพื้นที่การศึกษา** ได้แก่ ตำบลนาจี้ว อำเภอสังขาม จังหวัดหนองคาย มี 9 หมู่บ้าน
- 2. ขอบเขตเนื้อหา** เป็นการสำรวจข้อมูลบริบทชุมชน/ตำบล ทั้งในด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และการวิเคราะห์ข้อมูลเหล่านั้นเพื่อค้นหาศักยภาพชุมชน/ตำบลเพื่อการพัฒนา
- 3. ขอบเขตด้านเวลา** ระยะเวลาการศึกษาอยู่ในช่วงเดือนมกราคม-เมษายน พ.ศ. 2564
- 4. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล** กลุ่มเป้าหมายประชากรและผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือ กลุ่มบุคคลสำคัญ (Key actors) ที่เป็นตัวแทนของภาคส่วนต่างๆ ในตำบลนาจี้ว

ประกอบไปด้วย ผู้นำชุมชน/ผู้ใหญ่บ้าน-กำนัน จำนวน 9 คน (กระจายครบทุกหมู่บ้าน), ตัวแทนกลุ่มอาชีพ จำนวน 4 กลุ่ม (ได้แก่ กลุ่มกล้วย, กลุ่มโกโก้, กลุ่มโฮมสเตย์ และกลุ่มผลไม้), กลุ่มภูมิปัญญา จำนวน 3 กลุ่ม (ได้แก่ กลุ่มไม้กวาด กลุ่มไม่น้ำเข้า/ไม้เศรษฐกิจ, กลุ่มอาหารพื้นบ้าน) กลุ่มการศึกษา/สุขภาพ (ได้แก่ตัวแทนจากโรงเรียนในพื้นที่และเครือข่าย อสม. จำนวน 2 คน) และ ปราชญ์ชุมชน ได้แก่ นักเล่าเรื่องชุมชน/ตำบล จำนวน 1 คน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ แบ่งออกเป็น

1. ผลผลิตของการวิจัย (Output)

(1) เพื่อให้ตำบลนาจ้ว อำเภอสงคม จังหวัดหนองคาย ได้ค้นหาศักยภาพในด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่พร้อมจะยกระดับสู่การเป็น “ชุมชนแห่งการท่องเที่ยว”

(2) เพื่อให้ได้แนวทางจัดโครงการ/กิจกรรมการพัฒนาตำบลนาจ้ว อำเภอสงคม จังหวัดหนองคาย ที่จะยกระดับสู่การเป็น “ชุมชนแห่งการท่องเที่ยว”

2. ผลลัพธ์ของการวิจัย (Outcome)

(1) ตำบลนาจ้ว อำเภอสงคม จังหวัดหนองคาย มีการจัดการฐานความรู้ในด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม อย่างมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน ในลักษณะศูนย์การเรียนรู้ตำบล

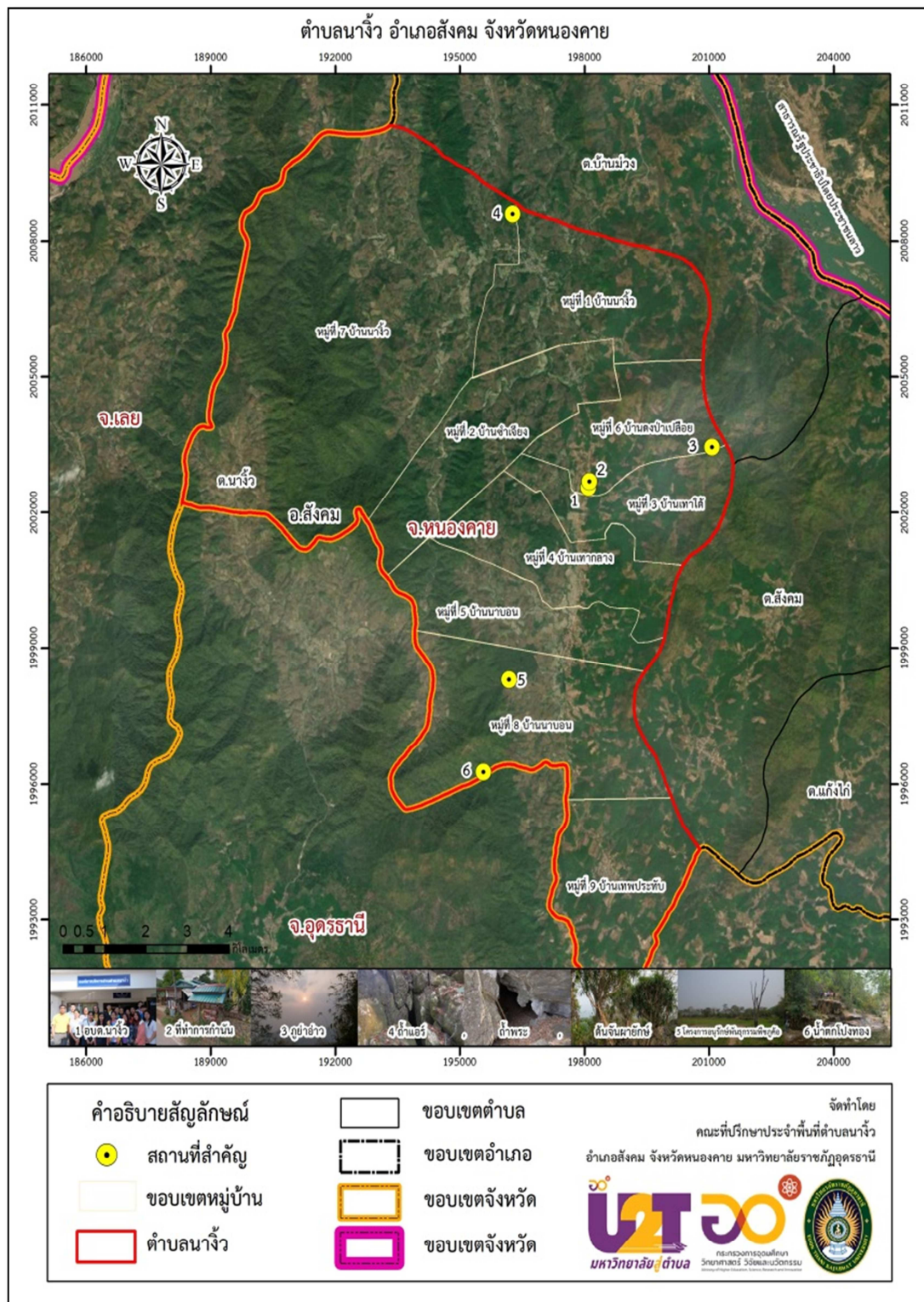
(2) ตำบลนาจ้ว อำเภอสงคม จังหวัดหนองคาย มีรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ผลการศึกษา แบ่งเป็นประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. บริบททางภูมิศาสตร์กายภาพของตำบลนาจ้ว อำเภอสงคม จังหวัดหนองคาย

ตำบลนาจ้ว อำเภอสงคม จังหวัดหนองคาย มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบระหว่างภูเขา มีความสูงอยู่ระหว่าง 250 - 900 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ตำบลนาจ้วเป็นตำบลเดียวในอำเภอสงคมที่ไม่มีอาณาเขตติดต่อกับแม่น้ำโขง หากแต่ประกอบไปด้วยภูเขาสูงต่ำสลับซับซ้อนกับพื้นที่ป่าต้นน้ำ บริเวณที่ตั้งชุมชนมีลักษณะเป็นร่องเขาเรียงตัวทอดยาวแนวเหนือ-ใต้ ซึ่งถูกล้อมรอบด้วยภูเขาสูง มียอดเขาที่สูงที่สุดคือ “ภูย่าอ่าว” ซึ่งถือว่าเป็นภูเขาที่สูงที่สุดในจังหวัดหนองคาย มีความสูงประมาณ 853 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ตำบลนาจ้วมีอาณาเขตติดต่อดังต่อไปนี้

- ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลบ้านม่วง อำเภอสงคม จังหวัดหนองคาย
- ทิศใต้ ติดกับ ตำบลโนนทองและตำบลนาแค อำเภอนาูง จังหวัดอุดรธานี
- ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลสังคม อำเภอสงคม จังหวัดหนองคาย
- ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลหาดคัมภีร์ อำเภอปากชม จังหวัดเลย

แผนที่ดาวเทียมแสดงขอบเขตตำบลและหมู่บ้านในตำบลนาजू อำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย
(ที่มา: คณะที่ปรึกษาประจำพื้นที่ตำบลนาजू อำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย, 2564)

สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลนาจั่ว อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ นั่นคือ ป่าสงวนแห่งชาติที่ 153 ป่าพานพร้าว-แก้งไก่ ซึ่งแบ่งตามสภาพพื้นที่ออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. ลักษณะพื้นที่ที่เป็นป่าและภูเขาอยู่ในระดับความสูงตั้งแต่ 250 – 853 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ซึ่งครอบคลุมพื้นที่มากกว่าครึ่งหนึ่งของตำบลนาจั่ว กระจายตัวอยู่ทางด้านตะวันตกและด้านตะวันออกของพื้นที่ ลักษณะภูเขาเป็นภูเขาหินแกรนิต (เช่นเดียวกับภาคเหนือ) ซึ่งต่างกับพื้นที่อื่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาหินทราย มียอดเขาสำคัญ ได้แก่ ภูย่าอ่าว ภูหวด ภูถ้ำ ภูโคก ภูห้วยหินโง่น ภูจันได ภูโล้น ภูค้อ ภูผารุ่ง ภูขวาง และภูมืด (หรือภูหมอกยาวาย)

2. ลักษณะพื้นที่ที่เป็นที่ดอนถึงที่ลาดเชิงเขา จะอยู่ระหว่างตอนกลางของพื้นที่และทอดไปตามความยาวของตำบลแนวเหนือ-ใต้ ลักษณะภูมิประเทศสำคัญคือ พบถ้ำ (เช่น ถ้ำพระ-ถ้ำแอ้) และน้ำตก (เช่น น้ำตกโปงทอง)

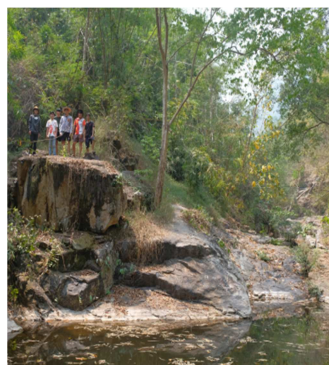
3. ลักษณะพื้นที่ราบและราบลุ่ม จะกระจายตัวอยู่ตอนกลางของตำบล เป็นพื้นที่ตั้งบ้านเรือนและทำการเกษตร ได้แก่ ทำนาปี เพราะมีลำน้ำสำคัญไหลผ่าน ได้แก่ ลำน้ำพร้าว ลำน้ำฮวย ลำน้ำอึม ลำน้ำซิง และในบางปีอาจเกิดปัญหาน้ำท่วมขังได้

ก. สำรวจตำแหน่งภูมิศาสตร์ภูย่าอ่าว

ข. สำรวจถ้ำพระ-ถ้ำแอ้

ค. สำรวจน้ำตกโปงทอง

ภาพการสำรวจภาคสนามบริบทภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติตำบลนาจั่ว อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย
(ภาพถ่ายโดย: อาจารย์ชัชฎา นาคใหม่, ภูมิภาพันธ์ – มีนาคม พ.ศ. 2564)

สภาพภูมิอากาศ แบ่งออกเป็น 3 ฤดู ได้แก่ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม – พฤษภาคม อุณหภูมิเฉลี่ย 32 องศาเซลเซียส ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน – กันยายน อุณหภูมิเฉลี่ย 20 องศาเซลเซียส ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม – กุมภาพันธ์ อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 8 - 15 องศาเซลเซียส และเนื่องจากเป็นพื้นที่ป่าและภูเขา ทำให้อุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปีอยู่ที่ 20-25 องศาเซลเซียส

โดยสรุปจะเห็นว่า แม้อำเภอนาจั่วจะไม่มีอาณาเขตติดกับแม่น้ำโขงดังเช่นตำบลอื่นในอำเภอสังคม แต่ความโดดเด่นทางภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติก็คือ ภูเขาและป่าไม้ ซึ่งก่อให้เกิด

ทัศนียภาพที่ต่างไปจากพื้นที่อื่นในจังหวัดหนองคายและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งยังสามารถใช้มาเป็นศักยภาพของพื้นที่ที่จะทำประโยชน์ในโครงการ/กิจกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ต่อไปในอนาคต

2. สภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของตำบลนาจี้ว อำเภอสองคม จังหวัดหนองคาย

ตำบลนาจี้ว อำเภอสองคม จังหวัดหนองคาย มีเนื้อที่ตำบล รวม 87,228 ไร่ หรือ ประมาณ 139 ตารางกิโลเมตร แบ่งเป็นพื้นที่ทำการเกษตร 32,865 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 37.68 พื้นที่ป่าและภูเขา 51,770 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 59.35 พื้นที่ที่อยู่อาศัย 2,593 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.97 (ข้อมูลจากการสำรวจโดยองค์การบริหารส่วนตำบลนาจี้ว พ.ศ. 2563) ตำบลนาจี้วมีทั้งหมด 9 หมู่บ้าน โดยมีรายละเอียดของแต่ละหมู่บ้านดังนี้

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน (อาศัยอยู่จริง)	จำนวนประชากร			พิกัดที่ตั้ง	
			ชาย	หญิง	รวม	ละติจูด (องศา/ลิปดา/ลิปดา)	ลองจิจูด (องศา/ลิปดา/ลิปดา)
1	นาจี้ว	376	636	650	1,286	18° 08' 02"N	102° 08' 01"E
2	ชำเจียง	174	358	327	685	18° 06' 46"N	102° 08' 39"E
3	เทาใต้	42	83	91	174	18° 05' 06"N	102° 08' 48"E
4	เทากลาง	133	226	237	463	18° 04' 38"N	102° 08' 53"E
5	นาบอน	267	475	454	929	18° 03' 38"N	102° 08' 34"E
6	ดงป่าเปลือย	122	238	265	503	18° 05' 24"N	102° 08' 51"E
7	นาจี้ว	243	694	489	1,183	18° 08' 16"N	102° 07' 57"E
8	นาบอน	221	429	386	815	18° 03' 25"N	102° 08' 37"E
9	เทพประทับ	353	593	583	1,176	18° 00' 50"N	102° 09' 12"E
รวม		1,931	3,732	3,482	7,214		

ในด้านเศรษฐกิจ ตำบลนาจี้วมีการประกอบอาชีพส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตรกรรม สินค้าเกษตรสำคัญได้แก่ ยางพารา ถั่วเขียว ข้าว อ้อย มันสำปะหลัง ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจดั้งเดิมของพื้นที่ และพืชเศรษฐกิจที่เข้ามาใหม่ (ย้อนหลังไม่เกิน 10 ปี) ได้แก่ โกโก้ ปาล์มน้ำมัน และผลไม้เมืองร้อน (จำพวกเงาะ ทุเรียน ลำไย ฯลฯ) และโดยเฉพาะ “โกโก้” ที่เริ่มมีการกระจายการปลูกกันมาก แรกเริ่มจะเป็นการรับกล้าพันธุ์มาจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ แล้วขยายไปยังผู้สนใจปลูกและรวมเป็นกลุ่มอาชีพแบบหลวมๆ ผลผลิตที่ได้จะนิยมส่งขายผลสดให้กับบริษัทที่มารับซื้อ เพราะยังขาดองค์ความรู้การแปรรูปหรือเพิ่มมูลค่าเพิ่มภายในกลุ่ม และยังอยู่ในระยะทดลองเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ เช่น การทดลองทำโกโก้ผง สบู่โกโก้ เค้กบราวนี่โกโก้ โกโก้แท่งสำหรับทำขนม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกลุ่มอาชีพอื่นๆ ที่แม้จะมีการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ แต่ยังคงขาดเครือข่ายตลาดหรือการยกระดับสู่มาตรฐาน เช่น กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มทำไม้กวาด กลุ่มจักสาน เป็นต้น

ก. ต้นโกโก้/สวนโกโก้ในตำบลนาจั่ว

ข. ผลโกโก้สด

ค. การลงพื้นที่สำรวจศักยภาพกลุ่มโกโก้ตำบลนาจั่ว

ง. การทดลองแปรรูปผลิตภัณฑ์จากโกโก้

ภาพการสำรวจศักยภาพทางเศรษฐกิจของกลุ่มโกโก้ตำบลนาจั่ว อำเภอสังขาม จังหวัดหนองคาย
(ภาพถ่ายโดย: อาจารย์ชฎล นาคใหม่, กุมาพันธ์ – มีนาคม พ.ศ. 2564)

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากข้อมูลบัญชีครัวเรือน (ช่วงเดือนมกราคม-เมษายน พ.ศ. 2564) พบว่าประชาชนตำบลนาจั่วส่วนใหญ่ยังมีปัญหาการขายที่มากกว่ารายได้เป็นสัดส่วนสูง โดยรายจ่ายส่วนใหญ่คือรายจ่ายในครัวเรือนประเภทค่าอาหาร และค่าปัจจัยทำการเกษตร ในขณะที่รายได้หลักคือจากการเกษตร (อย่างยางพารา) ซึ่งกำลังเผชิญปัญหาราคาตกต่ำจากภาวะเศรษฐกิจระดับชาติ เป็นเหตุให้เกิดปัญหาหนี้สินครัวเรือนที่สูงตาม และยังผลักให้ประชาชนวัยแรงงานจำนวนหนึ่งออกไปทำงานนอกพื้นที่ เช่น ในตัวจังหวัดหนองคาย อุดรธานี กรุงเทพฯ ต่างประเทศ (เกาหลีใต้ และอิสราเอล) เป็นต้น

เดือน การผลิต	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
สวนยางพารา	กำจัดวัชพืช,ไล่ปุ๋ย					เก็บเกี่ยวผลิต (สูงสุด)				กำจัดวัชพืช,ไล่ปุ๋ย		
ทำนาปี		ไถกลบ		ไถแปร	เตรียม พันธุ์	ปักดำ			กำจัด วัชพืช, ไล่ปุ๋ย		เก็บเกี่ยวนาปี	
ไร่ถั่ว	เก็บเกี่ยว				ไล่ปุ๋ย					ไถ	ปลูก (ชุดใหม่)	เริ่มเก็บเกี่ยว (ชุดที่แล้ว)
ไร่มัน สำปะหลัง	เก็บ ผลผลิต	เตรียม ดิน	ปลูก		กำจัด วัชพืช, ปุ๋ย				ไล่ปุ๋ยเร่งหัว			เริ่มเก็บ เกี่ยว
โกโก้	ไถปุ๋ย, กำจัดวัชพืช		เก็บเกี่ยว			เก็บเกี่ยว	ไถปุ๋ย, กำจัด วัชพืช		เก็บเกี่ยว			เก็บเกี่ยว
ปาล์มน้ำมัน (ระยะปลูก)			เตรียม พันธุ์	เตรียมหลุม			ปลูก			ไล่ปุ๋ย		
ข้าวโพดเลี้ยง สัตว์				เตรียม พันธุ์	เตรียม ดิน	ปลูก	กำจัด วัชพืช	ไล่ปุ๋ย			เก็บเกี่ยว ผลผลิต	
ทุเรียน (ระยะปลูก)		เตรียมพันธุ์ เตรียมหลุม	ปลูก		ไล่ปุ๋ย,กำจัดวัชพืช					ไล่ปุ๋ย		
เงาะ		เตรียมหลุม	ปลูก	ออกดอก	ไล่ปุ๋ย,ออกผล		พ่นยา บำรุง	เก็บผลผลิต				
กล้วย			เตรียม หลุม	ปลูก				เก็บเกี่ยว ผลผลิต				
ลำไย	ไล่ปุ๋ยบำรุง ดอก			ไล่ปุ๋ย บำรุงผล	เก็บเกี่ยว							
					ไล่ปุ๋ยหลังอายุ1ปี							

ปฏิทินอาชีพเกษตรกรรมในหนึ่งรอบปีของตำบลนาจี้ อำเภอสงคม จังหวัดหนองคาย

ในด้านองค์กรชุมชน พบว่าตำบลนาจี้มีเครือข่ายผู้นำที่เข้มแข็ง ประกอบไปด้วยกำนัน ตำบลนาจี้ คือ นางเบญจพร ไชยโชค และผู้ใหญ่บ้านอีก 8 หมู่บ้านที่ทำหน้าที่ประสานฝ่ายความมั่นคงของแต่ละหมู่บ้าน และด้วยหมู่บ้านในตำบลนาจี้มีการเรียงตัวจากเหนือลงใต้เป็นแนวเดียวนี้เอง จึงทำให้ง่ายต่อการตั้งจุดสกัดกันเพื่อดูแลความปลอดภัย นอกจากนี้ผู้นำชุมชนแต่ละหมู่บ้านยังมีความสัมพันธ์ที่ดี ทั้งยังมีองค์ความรู้สมัยใหม่ นั่นคือ ทักษะการทำวิจัยชุมชน ซึ่งสามารถใช้เป็นศักยภาพในการพัฒนาชุมชนต่อไปได้

ในด้านสุขภาพและสาธารณสุขชุมชนนั้น ตำบลนาจี้มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 2 แห่ง ได้แก่ รพสต.นาจี้ (ทางเหนือสุด) และ รพสต.บ้านเทพประทีป (ทางใต้สุด) มีสถานพยาบาล

จุดแข็ง (S - Strengths)

S_1 = ความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้นำชุมชน (กำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน) ทั้งยังมีการประสานงานที่ดีระหว่างภาคส่วนท้องถิ่น (อบต.) ทำให้เกิดความร่วมมือที่ดี

S_2 = ตำบลนาจี้มีการจัดการทรัพยากรน้ำที่ดี โดยเฉพาะน้ำเพื่อการเกษตรและการอุปโภคบริโภคในครัวเรือน

S_3 = ตำบลนาจี้สามารถดำรงวัฒนธรรมและประเพณีประจำถิ่นเอาไว้ได้อย่างเหนียวแน่น เช่น อาหารพื้นถิ่น ภาษาพูด วิถีชีวิต พิธีกรรมประเพณี เป็นต้น

S_4 = ตำบลนาจี้มีโครงสร้างของคนแบบสังคมชนบทแบบเครือญาติ เป็นเหตุให้การติดต่อประสานงานระหว่างเครือข่าย/กลุ่มทำได้โดยง่าย และเกิดความเข้มแข็ง เช่น กลุ่มเครือข่ายสุขภาพ (อสม.) เครือข่ายชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) และ อปพร. เป็นต้น

S_5 = ผู้นำชุมชนมีองค์ความรู้สมัยใหม่ (เช่น สามารถทำวิจัยได้) และเป็นผู้สนับสนุนสำคัญต่อการผลักดันให้ชุมชนตำบลนาจี้เป็นตำบลแห่งการท่องเที่ยวชุมชน

จุดอ่อน (W - Weakness)

W_1 = การกระจายสาธารณูปโภคจำเป็นยังไม่ทั่วถึง เช่น ไฟส่องตามทาง ไฟฟ้าตามจุดเสี่ยง ถนนในหมู่บ้านที่ยังชำรุดผุพัง เป็นต้น

W_2 = ประชาชนส่วนใหญ่เป็นหนี้จากการทำการเกษตรเชิงเดี่ยว โดยเฉพาะเกษตรกรผู้ปลูกยางพารา (จากข้อมูลการเก็บบัญชีครัวเรือนตำบล)

W_3 = กลุ่มอาชีพต่างๆ ยังขาดองค์ความรู้ต่อยอดผลิตภัณฑ์ของตนให้เกิดมูลค่าเพิ่ม ทำให้สามารถผลิตแค่กระบวนการ “ต้นน้ำ” เท่านั้น (เป็นผู้ผลิตและขายส่งผลผลิตอย่างเดียว) และบางกลุ่มอาชีพก็ยังไม่ขาดความรู้เพื่อการยกระดับสู่มาตรฐาน (เช่น กลุ่มโฮมสเตย์)

W_4 = ประชาชนส่วนใหญ่ขาดความรู้ในการเทคโนโลยีสมัยใหม่ (โดยเฉพาะช่องทางออนไลน์)

โอกาส (O - Opportunities)

O_1 = ต้นทุนทรัพยากรธรรมชาติภายในตำบลมีมากและหลากหลาย (เช่น ภูเขา ป่าไม้ ดิน น้ำตก แม่น้ำ เป็นต้น)

O_2 = นโยบายจังหวัดหนองคายในการผลักดันการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่อำเภอสังคม

O_3 = สินค้าเกษตรอย่าง “กล้วยตาก” ของอำเภอสังคม ได้รับเครื่องหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication: GI) ซึ่งสามารถนำมาผลักดันให้เกิดจุดเด่นของสินค้าได้

O_4 = มีการเข้ามาของพืชเศรษฐกิจที่เป็นช่องทางรายได้ใหม่ เช่น พุเรียน เงาะ โกโก้ เป็นต้น

อุปสรรค/ภาวะคุกคาม (T - Threats)

T_1 = ปัญหาเรื่องเอกสารสิทธิ์ของประชาชนที่ใช้พื้นที่ทำกินทับซ้อนกับเขตป่าสงวน

T_2 = ระยะทางของตำบลที่ไกลจากศูนย์กลาง (ไกลจากตัวอำเภอสังขละ 40 กม. และไกลจากตัวจังหวัดประมาณ 100 กม.) ประกอบกับพื้นที่ของตำบลเป็นแนวยาว มีถนนสายหลักเข้า-ออกแค่เส้นทางเดียว ทำให้ยากต่อการติดต่อคมนาคม

T_3 = ปัญหาร้ายพิบัติทางธรรมชาติ ที่จะเกิดขึ้นในบางฤดูกาล ได้แก่ ดินถล่ม น้ำป่าไหลหลาก ไฟป่า น้ำท่วมขัง เป็นต้น

T_4 = สถานการณ์ไวรัส COVID-19 ที่ทำให้เศรษฐกิจชุมชนชะลอตัว และเกิดปัญหาการว่างงาน

ภาพการจัดเวทีคืนข้อมูลและร่วมกันวิเคราะห์ค้นหาศักยภาพชุมชนของตำบลนาจั่ว อำเภอสังขละ จังหวัดหนองคาย
(ภาพถ่ายโดย: อาจารย์ชฎล นาคใหม่, กุมภาพันธ์ - มีนาคม พ.ศ. 2564)

โดยสรุปจะเห็นว่า ตำบลนาจั่ว อำเภอสังขละ จังหวัดหนองคาย มีศักยภาพสำคัญในด้านทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายแกนนำชุมชน ทั้งยังมีโอกาสในการยกระดับสู่การเป็นชุมชนแห่งการท่องเที่ยว โดยอาศัยทุนทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และเศรษฐกิจดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ปัญหาและอุปสรรคสำคัญของชุมชนตำบลนาจั่วในการยกระดับสู่การเป็นชุมชนแห่งการท่องเที่ยวก็คือ การขาดองค์ความรู้ในสมัยใหม่ และขาดองค์ความรู้ต่อการพัฒนาระบบการจัดการในแต่ละกลุ่มอาชีพ รวมถึงปัญหาภาวะหนี้สิน และกรรมสิทธิ์ถือครองที่ดิน ซึ่งในขั้นตอนก่อนการยกระดับนี้ควรมีการจัดโครงการ/กิจกรรมเพื่อแก้ไขหาทางออกอย่างเป็นแบบแผน

4. ตำแหน่งกลยุทธ์การพัฒนาตำบลและผลการวิเคราะห์ประเด็นการพัฒนาตามความจำเป็น

หลังจากที่มีการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนของตำบลนาจั่ว อำเภอสว่าง จังหวัดหนองคาย โดยใช้เครื่องมือ SWOT Analysis ข้างต้นแล้ว คณะผู้วิจัยจึงมีนำข้อมูลศักยภาพเหล่านี้ มาวิเคราะห์เพื่อกำหนดเป็นตำแหน่งกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนสู่ทิศทางการยกระดับตำบลนาจั่วสู่การท่องเที่ยวชุมชน โดยใช้เครื่องมือ SWOT to TOWS Matrix ซึ่งได้รายละเอียด ดังต่อไปนี้

(S+O) จุดแข็ง + โอกาส = กลยุทธ์เชิงรุก	(W+O) จุดอ่อน + โอกาส = กลยุทธ์เชิงแก้ไข
1. ขับเคลื่อน การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ทำให้เห็นถึงจุดเด่นด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2. สร้างเครือข่ายผู้นำชุมชนและระบบในการเฝ้าระวังด้านทรัพยากรธรรมชาติและความปลอดภัย 3. ใช้ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน (เช่น ประเพณีอาหารท้องถิ่น) ส่งเสริมอัตลักษณ์ของการท่องเที่ยวชุมชนที่จะเกิดขึ้น 4. ยกระดับกลุ่มอาชีพในชุมชน เช่น กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกโกโก้ กลุ่มเกษตรกรสวนผลไม้ เป็นต้น ให้กลายเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีระบบการจัดการและศักยภาพการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าเพิ่ม	1. เสนอโครงการเพื่อขออนุมัติงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมสาธารณูปโภคให้เพียงพอ (โดยใช้เหตุผลของการผลักดันการท่องเที่ยวของชุมชน) 2. ส่งเสริมด้านสื่ออิเล็กทรอนิกส์สมัยใหม่ และ การใช้ platform ออนไลน์เพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว (เช่น จัดกิจกรรมอบรมการใช้สื่อสมัยใหม่ จัดโครงสร้างพื้นฐานด้านการสื่อสารให้เพียงพอ เป็นต้น)
(S+T) จุดแข็ง + อุปสรรค = กลยุทธ์เชิงป้องกัน	(W+T) จุดอ่อน +อุปสรรค = กลยุทธ์เชิงรับ
1. เครือข่ายผู้นำชุมชนใช้ความรู้สมัยใหม่ (เช่น ข้อมูลจากการวิจัย เรื่องสิทธิทำกิน) ขยายผลความรู้สู่ประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบ เพื่อให้ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ได้อย่างถูกกฎหมาย 2. สร้างจุดเฝ้าระวังความปลอดภัยหรือจุดสกัดกั้นเตือนภัยในด้านทิศเหนือและทิศใต้ของตำบล (ทางเข้าออกของตำบล)	1. สร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐหรือภาคประชาชนในการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยว เช่น การสร้างป้ายบอกทาง/สถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นมาตรฐาน เป็นต้น 2. การสร้างเว็บไซต์หรือ platform ที่สามารถกระจายข้อมูลได้อย่างแพร่หลาย โดยเน้นเจาะกลุ่มตลาดที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ แบบนิเวศ(ธรรมชาติ) ผจญภัย และวิถีชุมชนดั้งเดิม

เมื่อนำผลการวิเคราะห์ตำแหน่งยุทธศาสตร์ มาเรียงประเด็นการพัฒนาตามความจำเป็นของ ตำบลนาจั่ว อำเภอสว่างคึม จังหวัดหนองคาย จะสอดคล้องกับเหตุผล ความต้อง และศักยภาพของ ชุมชนได้ดังต่อไปนี้

ประเด็นการพัฒนา	เหตุผล
1. ขับเคลื่อน “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” และ “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ที่ทำให้เห็นถึงจุดเด่นด้านทรัพยากรธรรมชาติ	พื้นที่ตำบลนาจั่วมีระบบนิเวศที่หลากหลายมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยธรรมชาติที่งดงาม มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวที่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาตินอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ประชาชนได้เรียนรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยว การจัดการรายได้และการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่คนทุกกลุ่มในชุมชน
2. เครือข่ายผู้นำชุมชนใช้ความรู้สมัยใหม่ (เช่น ข้อมูลจากการวิจัยเรื่องสิทธิทำกิน) ขยายผลความรู้สู่ประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบ	เนื่องจากคนในชุมชนขาดความรู้ด้านสิทธิที่ดินทำกินและกฎหมายการในครอบครองที่ดิน ผู้นำชุมชนจึงส่งเสริมสนับสนุน โดยการขอความอนุเคราะห์จากกรมป่าไม้หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มีส่วน ร่วมในการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการสู่คนในชุมชน
3. ยกระดับกลุ่มอาชีพในชุมชน เช่น กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกโกโก้ กลุ่มเกษตรกรสวนผลไม้ เป็นต้น ให้กลายเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีระบบการจัดการและศักยภาพการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า	ประชาชนในตำบลจั่วมีการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมที่หลากหลาย โดยเฉพาะพืชเศรษฐกิจใหม่ที่กำลังแพร่หลาย อย่างโกโก้ สวนผลไม้ (กล้วย เงาะทุเรียน ฯลฯ) ซึ่งสามารถนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่าย เช่น การนำกล้วยที่มีการปลูกภายในชุมชนมาแปรรูปเป็นกล้วยตาก กล้วยทอด กล้วยฉาบ กล้วยหักมุก หรือการแปรรูปโกโก้เพื่อเพิ่มมูลค่าเพิ่ม แต่ยังไม่ได้มีการรวมกลุ่มหรือระบบการจัดการที่เหมาะสม จึงควรมีกิจกรรมที่ส่งเสริมการยกระดับการจัดกลุ่มดังกล่าว เช่น การจัดระบบเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโฮมสเตย์ หรือกลุ่มเกษตรกรต่างๆ ขึ้นเพื่อความมั่นคงและเพื่อเกิดศักยภาพการแปรรูปให้เกิดมูลค่าเพิ่ม
4. เสนอโครงการเพื่อขออนุมัติงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น สำหรับพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐานเพื่ออำนวยความสะดวกและการท่องเที่ยวชุมชนที่จะเกิดขึ้น	เนื่องจากตำบลนาจั่วมีการติดตั้งไฟฟ้าสาธารณะตามจุดเสี่ยงต่างๆ ยังไม่เพียงพอและไม่สามารถใช้งานได้ อีกทั้งถนนชำรุดหลายจุดที่ยังไม่ได้รับการซ่อมแซม เพื่อส่งเสริมสาธารณูปโภคให้เพียงพอแก่ประชาชน และรองรับการท่องเที่ยวชุมชนในอนาคต
5. ส่งเสริมด้านสื่ออิเล็กทรอนิกส์สมัยใหม่และ การใช้ platform ออนไลน์ และการสร้างเว็บไซต์หรือ	ปัจจุบันสื่ออิเล็กทรอนิกส์ได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก จึงใช้ประโยชน์ของสื่ออิเล็กทรอนิกส์มาประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลสถานที่

ประเด็นการพัฒนา	เหตุผล
platform ที่สามารถกระจายข้อมูลได้อย่างแพร่หลาย โดยเน้นเจาะกลุ่มตลาดที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวแบบธรรมชาติ อนุรักษ์(นิเวศ) ผจญภัย และวิถีชุมชนดั้งเดิม	ท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลนาจั่ว เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว เช่น จัดกิจกรรมอบรมการใช้สื่อสมัยใหม่ จัดโครงสร้างพื้นฐานด้านการสื่อสารให้เพียงพอ เป็นต้น
6. สร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ หรือภาคประชาชนในการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยว เช่น การสร้างป้ายบอกทาง/บอกสถานที่สำคัญ/สถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นมาตรฐาน เป็นต้น	เนื่องจากตำบลนาจั่วมีระบบนิเวศที่หลากหลายมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยธรรมชาติ ทว่าตั้งอยู่ห่างจากเส้นทางหลวงชนบท ทำให้ไม่ค่อยมีผู้คนรู้จักสถานที่ท่องเที่ยวในตำบลนาจั่วอย่างแพร่หลาย จึงขอความอนุเคราะห์จากภาครัฐในการทำป้ายบอกทางที่ได้มาตรฐาน และภาคประชาชนในการประชาสัมพันธ์ สร้างเว็บ สร้างเพจในการกระจายข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและวิถีชีวิตของคนในชุมชนให้เป็นที่รู้จักแก่บุคคลภายนอก

โดยสรุปจะเห็นว่า ตำบลนาจั่ว อำเภอสังขุม จังหวัดหนองคาย มีศักยภาพที่จะพัฒนาระดับสู่ “ชุมชนแห่งการท่องเที่ยว” ซึ่งด้วยความโดดเด่นของต้นทุนทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม รูปแบบการท่องเที่ยวของตำบลนาจั่วสามารถขับเคลื่อนสู่ “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” และ “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ได้ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาขับเคลื่อนการท่องเที่ยวชุมชนดังกล่าวจำเป็นต้องเกิดขึ้นควบคู่กับการจัดวางระบบกลไกการจัดการให้ดีเสียก่อน รวมถึงหาทางออกให้กับปัญหาสำคัญ อย่างเรื่องสิทธิทำกิน/กฎหมาย การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ของทุกภาคส่วนในชุมชน และการเสริมองค์ความรู้ด้านการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์และประชาสัมพันธ์ ให้ครบทุกกระบวนการทั้ง “ต้นน้ำ-กลางน้ำ-ปลายน้ำ” ทั้งนี้ก็เพื่อคาดหวังจะให้การท่องเที่ยวชุมชนของตำบลนาจั่วที่จะเกิดขึ้นให้ผลประโยชน์กับคนในชุมชนอย่างยั่งยืนมากที่สุด

สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องศักยภาพชุมชนต่อการยกระดับสู่การท่องเที่ยวชุมชน กรณีศึกษาตำบลนาจั่ว อำเภอสังขุม จังหวัดหนองคาย สามารถสรุปและอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. บริบททางภูมิศาสตร์ของตำบลนาจั่ว อำเภอสังขุม จังหวัดหนองคาย มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและพื้นที่ป่า แม้ไม่มีอาณาเขตติดกับแม่น้ำโขงเหมือนตำบลอื่น แต่สภาพพื้นที่ ทรัพยากรภูมิอากาศ และการกระจายตัวของชุมชนกลางหุบเขาจะมีความใกล้เคียงกับภาคเหนือหรือภาคใต้ เช่น บ้านสะปัน จังหวัดน่าน (เปรียบเทียบโดยคณะผู้วิจัย) หรือบ้านศรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช (เปรียบเทียบกับข้อมูลวิจัยของ กุลวดี จันทน์วิเชียร และคณะ, 2564: 270-271) มีเศรษฐกิจที่ถูกขับเคลื่อนโดยภาคเกษตรกรรม พืชเศรษฐกิจสำคัญคือ ยางพารา และกล้วย ส่วนพืชเศรษฐกิจใหม่ที่

มีโอกาสเติบโตและสร้างช่องทางรายได้ใหม่ก็คือ โกโก้ และผลไม้เมืองร้อน แต่ปัจจุบันตำบลนางิ้วยังประสบปัญหาเศรษฐกิจ โดยเฉพาะรายจ่ายครัวเรือนที่สูง และภาวะหนี้สินครัวเรือน ที่มีสาเหตุมาจากการขยายผลผลิตทางการเกษตรที่ต่ำกว่าต้นทุน ส่งผลให้เกิดการให้วัยแรงงานอพยพไปทำงานนอกพื้นที่ ด้านสังคมพบว่ามีความเป็นชุมชนเครือญาติ และมีการเฝ้าระวังความปลอดภัยที่ทั่วถึง มีการกระจายด้านการรักษาพยาบาลโดยรัฐอย่างทั่วถึง ทั้งยังมีความโดดเด่นเฉพาะทางวัฒนธรรมเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่นในจังหวัดหนองคายหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

2. การค้นหาศักยภาพชุมชนของตำบลนางิ้ว อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย ในการยกระดับสู่การเป็นชุมชนแห่งการท่องเที่ยวศักยภาพ สามารถสรุปโดยแบ่งเป็นด้านๆ ดังต่อไปนี้

- **ศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** พบว่า ตำบลนางิ้วมีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายและยังสมบูรณ์อยู่ ได้แก่ ภูเขา ป่าไม้ แม่น้ำ น้ำตก ถ้ำ ซึ่งสามารถยกระดับเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในลักษณะ “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” หรือ “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” ได้

- **ศักยภาพด้านเศรษฐกิจ** พบว่า ตำบลนางิ้วมีการประกอบอาชีพทางเกษตรสำคัญอย่างพืชสวนและไม้ยืนต้น (เช่น ผลไม้ สวนโกโก้ เป็นต้น) ซึ่งสามารถยกระดับเป็นการท่องเที่ยวแบบวนเกษตร พร้อมทั้งมีการกลุ่มอาชีพ ได้แก่ กลุ่มโกโก้ กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มจักสาน ฯลฯ ซึ่งสามารถแปรรูปเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว ตลอดจนเป็นผลิตภัณฑ์หรือบริการสำหรับนักท่องเที่ยวได้

- **ศักยภาพด้านการเรียนรู้และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม** พบว่า ตำบลนางิ้วมีความโดดเด่นในด้านทรัพยากรธรรมชาติและภูมิศาสตร์กายภาพ ซึ่งสามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านภูมิศาสตร์ ธรณีวิทยา หรือสิ่งแวดล้อมศึกษาได้ ส่วนด้านวัฒนธรรมก็พบว่า ตำบลนางิ้วมีความเฉพาะทางวัฒนธรรม เช่น ภาษา อาหาร ประเพณี และแหล่งโบราณคดี(เหมืองทองแดงโบราณ) ที่สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่นได้

- **ศักยภาพด้านองค์กรชุมชนและด้านความปลอดภัย** พบว่า ตำบลนางิ้วมีความเข้มแข็งในเครือข่ายผู้นำชุมชนและสามารถสร้างระบบดูแลความปลอดภัยในตำบลได้อย่างทั่วถึง ตัวผู้นำมีองค์ความรู้สมัยใหม่ ซึ่งสามารถพัฒนาไปสู่การสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างผู้นำและประชาชนในตำบลได้ พร้อมกันนี้ยังมีระบบสาธารณสุขที่สามารถรองรับความต้องการของคนตำบลและการท่องเที่ยวได้อย่างทั่วถึง

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยและแนวทางการต่อยอด

1. ผลการศึกษาศักยภาพชุมชนของตำบลนางิ้ว อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย สามารถใช้เป็นฐานข้อมูลในการออกแบบกิจกรรมการพัฒนา โดยเฉพาะการขับเคลื่อนสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชน

2. หน่วยงานภาครัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถใช้ข้อมูลศักยภาพชุมชนเป็นบริบทพื้นฐานควบคู่กับการดำเนินนโยบายการพัฒนาพื้นที่

3. แนวทางการต่อยอดการวิจัย สามารถนำศักยภาพและปัญหาของตำบลนางิ้ว มาออกแบบเพื่อสร้างกิจกรรม/โครงการการพัฒนาหรือยกระดับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งกิจกรรม/โครงการที่เกิดต่อนี้ ควรเน้นการวางระบบ กลไก หรือแบบแผนสำหรับเตรียมความพร้อมสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำได้โดยการจัดกิจกรรม/โครงการที่แก้ปัญหาเดิมให้ทุเลาลง พร้อมกับการสร้างระบบใหม่เพื่อรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่จะเกิดขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้ เป็นการสังเคราะห์จากผลการศึกษาข้อมูลตำบลนางิ้ว อำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาตำบลภายใต้โครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ (1 มหาวิทยาลัย 1 ตำบล) ในพื้นที่บริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ในการนี้ขอขอบพระคุณสำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ตลอดจนกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (อว.) ที่ให้การสนับสนุน ตลอดจนถึงคณะทำงาน (อว.จ้างงาน) ตำบลนางิ้วทุกคน ที่เอื้อเฟื้อข้อมูลและช่วยเหลือด้วยดีมาโดยตลอด

เอกสารอ้างอิง

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2561). “Tourism Go Local ชุมชนเติบโตใหญ่ เมืองไทยเติบโต” [ระบบออนไลน์]. ที่มา <https://www.tatreviewmagazine.com/article/tourism-go-local/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2564)
- กุลวดี จันทรีวิเชียร, เตชิตา สุทธิรักษ์, อรรณพ ขำขาว, พัทธนันท์ อธิตั้ง และ วิสูตร เพชรรัตน์. (2564). “ปัจจัยความสำเร็จของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนของชุมชนหมู่บ้านศิรีวัง จังหวัดนครศรีธรรมราช”. *วารสารรัชต์ภาคย์*. 15, 40: 264-273
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ. (2554). *วิถีชุมชน: เครื่องมือ 7 ขั้นที่ทำงานชุมชนง่ายได้ผล และสนุก*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุขศาลา.
- ประนอม การชะนันท์. (2564). “แนวทางการสร้างศักยภาพการจัดการตนเองด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ของชุมชนกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช”. *วารสารมหาจุฬานาครทรรณ*. 8, 2: 1-14
- บุญยวีร์ วิเศษสุนทรสกุล, ขวสิทธิ์ ณ ถลาง, ชมพูนุช จิตติถาวร และ สหพันธ์ ตั้งเบญจสิริกุล. (2563). “แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดนครราชสีมา”. *วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา*. 10, 3: 22-33

วิษณุ จอมวิญญาน. (2560). **ภูมิศาสตร์ประเทศไทย**. อุดรธานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2561). “แนวโน้มเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว”. [ระบบออนไลน์]. ที่มา <http://ttaa.or.th> (สืบค้นเมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2564)

สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2561) “รายได้จากการท่องเที่ยว จำแนกรายจังหวัด: จังหวัดหนองคาย”. [ระบบออนไลน์]. ที่มา <https://opendata.data.go.th/dataset/1559?fbclid=IwAR17AU9JaCR5D8XE8NfAqSUyPRE6Q0HPQAHMd1HJ767PkbVmgW1sJoyEFDg> (สืบค้นเมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2564)